

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ДУДЧЕНКО ОКСАНА СЕРГІЇВНА

УДК 321(091); 34(091); 342.5

**КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ І
ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА УПРАВЛІННЯ
РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ В 1920–1930-х РОКАХ**

12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора
юридичних наук**

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Вищому навчальному закладі Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»,
Міністерство освіти і науки України

Науковий консультант доктор юридичних наук, професор
Лаврик Галина Володимирівна,
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», завідувач кафедри правознавства

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії правових наук України

Гончаренко Володимир Дмитрович,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
завідувач кафедри історії держави і права України і зарубіжних країн

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії правових наук України

Колодій Анатолій Миколайович,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
директор навчально-наукового інституту

доктор юридичних наук, професор

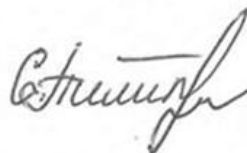
Тихомиров Олександр Деонисович,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»,
професор кафедри цивільного, господарського, адміністративного права та правоохоронної діяльності

Захист відбудеться «23» вересня 2021 р. о 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.04 у Національній академії внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий «21» серпня 2021 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. А. Пилипенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасні тенденції та напрями державно-правового розвитку з усією очевидністю підтверджують нагальність побудови ефективної системи органів державної влади та управління з урахуванням вітчизняного досвіду та наслідуванням прикладу постсоціалістичних європейських країн. У спрямованості на уникнення жорсткої централізації, проявів авторитаризму і тоталітаризму, позбавлення бюрократизму управлінського апарату на особливу увагу заслуговує отримання значного обсягу фактологічних відомостей щодо природи конституційно-правових засад створення і діяльності органів державної влади та управління радянської України, їх наукового осмислення. Конституційно-правові засади створення і діяльності органів державної влади Української Соціалістичної Радянської Республіки в 1920–1930-х роках визначалися Конституцією УСРР 1919 року, Конституцією СРСР 1924 року, постановою IX Всеукраїнського з'їзду рад «Про зміну Конституції Української Соціалістичної Радянської Республіки» № 302 від 10 травня 1925 року та Конституцією УСРР 1929 року.

Актуальність конституційно-правових засад, викладених століття тому, зумовлюється послідовністю інституційно-функціональної трансформації системи органів державної влади та управління України в контексті створення передумов для визнання такими, що втратили чинність, або такими, що не застосовуються на території України, тих нормативно-правових актів СРСР та УСРР (з 1937 року – УРСР), норми яких стосувалися організаційно-розпорядчих питань створення, реорганізації, ліквідації тощо системи органів державної влади та управління, що функціонували на той час.

Науково-теоретичне підґрунтя для дослідження відносин, що становили предмет регламентації конституційно-правових актів СРСР та УСРР в 1920–1930-х роках, закладалося І.М. Анановим, Л.І. Антоною, Б. М. Бабієм, Н.Я. Белан, В.І. Булах, П.Т. Василенковим, А. Т. Васильєвим, В.Г. Вишняковим, В.А. Власовим, Б.Н. Габричидзе, М.А. Голодним, І.Л. Давітнідзе, М. Г. Кириченком, В.М. Клеандровою, Ю. М. Козловим, Б.В. Лазарєвим, В.С. Ломовим, А.Л. Малицьким, В. М. Манохіним, О.В. Шоріною, Д. Т. Яковенком та іншими радянськими вченими. Спираючись на вироблені і реалізовані ними під час активної участі в державно-правовому житті підходи до управління державними і місцевими справами, а також методологію критичного перегляду таких підходів, В.Б. Авер'янов, С.В. Бобровник, Н.А. Бондар, С.К. Бостан, В.Ю. Бурда, Ю.Є. Вовк, З.С. Гладуна, В. Д. Гончаренко, А.М. Гринзовський, С.Д. Гусарєв, В.А. Довбня, П. П. Захарченко, Б.В. Калиновський, В. С. Калиновський, М.С. Кельман, А.М. Колодій, С.М. Коник, О.Л. Копиленко, М.В. Костицький, О. В. Кузьминець, В.С. Кульчицький, О.Р. Купчик, Г. В. Лаврик, М.О. Мельничук, П.П. Михайленко, М.І. Мірошниченко, Н. Р. Нижник,

В.Т. Окіпнюк, О.І. Олійник, Н.М. Оніщенко, В.В. Павленко, А.Й. Рогожин, О.В. Скрипнюк, В. В. Стрілець, В.Я. Тацій, В. І. Тимцуник, О.Д. Тихомиров, Б.Й. Тищик, І. Б. Усенко, О. Ф. Фрицький, В.М. Щербатюк, В. М. Шаповал, А.Є. Шевченко, Ю.С. Шемшученко, О.Н. Ярмиша та інші сучасні вітчизняні теоретики та історики держави і права вдаються до відображення в своїх роботах процесу формування й організації діяльності окремих органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х роках. У працях зарубіжних дослідників, як то Д. Баррона, З. Бжезинського, А. Гетти, Е. Епплбом, Р. Конквеста, М. Маліа, П. Соломона та інших, цей процес розглядається як елемент радянської спадщини з усіма його вадами і недоліками.

Серед концептуальних ідей, що мають теоретичний, методологічний і практичний потенціал для створення і діяльності органів державної влади та управління, донині залишається ідея конституційно-правових засад. З позицій сучасного розуміння і розв’язання проблем правонаступності вони виявляють себе в якості базових інтересів і цінностей, під впливом яких здійснюється функціонування і розвиток суспільства і держави.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до Концепції Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, схваленої Законом України від 21 листопада 2002 року № 228-IV, Плану законодавчого забезпечення реформ в Україні, схваленого Постановою Верховної Ради України від 04 червня 2015 року № 509-VIII, Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 року, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 07 вересня 2011 року № 942, Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки, затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 03 березня 2016 року, Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 роки (рішення Вченої ради від 26 грудня 2017 року, протокол № 28/1).

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» від 31 травня 2013 року (протокол № 5). Державний реєстраційний номер 0113U004971.

Мета і задачі дослідження. Мета роботи полягає в історико-правовому осмисленні процесу формування конституційно-правових засад створення і діяльності органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х роках та його значення для подальшого реформування системи органів державної влади України.

Досягнення поставленої мети зумовлює вирішення таких *задач*:

– окреслити стан наукової розробки конституційно-правових засад створення і діяльності органів державної влади та управління УСРР в 1920–1930-х роках;

- визначити й обґрунтувати методологічний інструментарій дослідження діяльності органів державної влади та управління радянської України;

- систематизувати та узагальнити наявні в історико-правовій традиції теоретичні й концептуальні підходи до розуміння понять «механізм держави», «орган державної влади»;

- розкрити зміст понять «орган держави», «орган державної влади» та «орган державного управління», їх термінологічне закріплення в конституціях радянської України;

- охарактеризувати джерельну базу дослідження створення і діяльності органів державної влади та управління УСРР в 1920–1930-х роках, здійснити її класифікацію;

- висвітлити процес становлення і розвитку законодавчих органів державної влади та управління УСРР за Конституцією УСРР 1919 року;

- виявити характерні риси й особливості процесу формування і діяльності народних комісаріатів УСРР та Уповноважених народних комісаріатів РСФРР в радянській Україні як центральних органів державного управління;

- розглянути повноваження народних комісаріатів УСРР на основі встановлення взаємозв'язку та одночасного розрізнення конкретно поставлених перед ними завдань;

- охарактеризувати конституційно-правові засади створення й функціонування місцевих органів державної влади УСРР;

- розкрити конституційно-правовий статус органів державної влади та управління за Конституцією УСРР 1919 року в редакції 1925 року та Конституцією УСРР 1929 року;

- розглянути процес формування органів державної влади та управління Автономної Молдавської Соціалістичної Радянської Республіки в складі УСРР;

- простежити еволюцію організаційної структури органів державної влади та управління УСРР;

- надати характеристику законотворчій діяльності вищих органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х роках;

- розглянути форми функціонування органів державної влади та управління УСРР;

- охарактеризувати методи функціонування органів державної влади та управління УСРР;

- обґрунтувати рекомендації та пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правової бази функціонування органів державної влади України.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, в межах яких відбувалося створення і діяльність органів державної влади та управління радянської України в перші десятиліття її існування.

Предмет дослідження – конституційно-правові засади створення і діяльності органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х роках.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертації становить сукупність філософських, загальнонаукових та спеціальних наукових методів пізнання правових явищ, що забезпечила обґрунтованість і достовірність результатів наукового пошуку. Це, насамперед, *діалектичний* метод, використаний під час аналізу основних напрямів діяльності органів державної влади та управління радянської України в конкретно-історичних умовах, що дозволило розглянути їх у розвитку та взаємозв'язку, виявити усталені напрями, розкрити закономірності й тенденції (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.2); *герменевтичний* метод, залучений для вивчення й інтерпретації текстів наукових праць, нормативно-правових актів (підрозділи 1.2, 1.4, 3.1, 3.2,); *проблемно-хронологічний* метод, який дозволив акцентувати основну увагу на висвітленні наукової проблеми, що дало можливість установити причинно-наслідкові зв'язки досліджених суспільно-правових явищ (підрозділи 2.1, 2.2). *Історико-хронологічний* метод застосовано під час дослідження засад діяльності органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х роках, їх місця та ролі (підрозділи 1.3, 2.1–2.4, 3.1–3.3). За допомогою *методу історіографічного аналізу і синтезу* проаналізовано історіографію створення органів державної влади та управління радянської України та їх функціонування (підрозділи 1.1, 1.2). *Порівняльний* метод залучено з метою виявлення загальних та особливих ознак органів державної влади та управління УСРР–УРСР в 1920–1930-х роках із позицій сьогодення, а також аналізу складу, організаційної структури органів державної влади та управління, повноважень і процедури прийняття нормативно-правових актів (підрозділи 2.1–2.3, 3.1, 3.2, 3.3, 4.2). *Статистичний* метод застосовано під час опрацювання й аналізу матеріалів Всеукраїнського з'їзду рад, протоколів засідань Всеукраїнського центрального виконавчого комітету, Ради народних комісарів УСРР, протоколів засідань колегій народних комісаріатів, визначення юридичної сили їх рішень, періодичності проведення засідань колегій (підрозділи 1.4, 2.1, 2.2, 3.1, 3.3). *Системно-структурний* метод сприяв визначенню місця народних комісаріатів УСРР та Уповноважених народних комісаріатів РСФРР у системі органів державного управління, аналізу еволюції організаційної структури органів державної влади та управління УСРР, аналізу стадій законотворчого процесу вищих органів державної влади УСРР, визначенню повноважень органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х роках (підрозділи 1.3, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 4.1, 4.3). *Прогностичний* метод використано під час характеристики шляхів вдосконалення діяльності органів державної влади України (підрозділи 4.1, 4.2).

Емпіричну базу дослідження становлять документи і матеріали 59 архівних справ (із понад тисячі опрацьованих архівних справ),

нормативно-правові акти УСРР (УРСР) та СРСР, рішення РКП(б) (ВКП(б)) та КП(б)У, що стосувалися особливостей державного будівництва УСРР; матеріали періодичної преси (журнали та газети СРСР та УСРР, що виходили в 1920–1930-х роках).

Особливості створення та функціонування Всеукраїнського з'їзду рад, ВУЦВК УСРР, РНК УСРР, народних комісаріатів та інших органів державної влади УСРР відбилися в архівних документах зазначених органів державної влади та управління. Найбільший обсяг матеріалу міститься в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). Зокрема, досліджено архівні матеріали фондів: Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет Рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів (ВУЦВК) (ф. Р-1), Рада Народних Комісарів УРСР (ф. Р-2), Народний комісаріат внутрішніх справ (ф. Р-5), Народний комісаріат юстиції УРСР (ф. Р-8), Народний комісаріат землеробства (ф. Р-27), Народний комісаріат просвіти (із різними його назвами) (ф. Р-166), Народний комісаріат охорони здоров'я (ф. Р-342), Управління Уповноваженого Народного комісаріату зовнішньої торгівлі СРСР при Раднаркомі УРСР за 1920–1926 роки (ф. Р-423), Народний комісаріат легкої промисловості (ф. Р-572), Народний комісаріат лісової промисловості (ф. Р-4488).

Цінність для дисертаційного дослідження становлять справи, що зберігаються в Центральному державному архіві громадських організацій України (далі – ЦДАГО України). У фонді 1 «Центральний комітет Комуністичної партії України» розміщено матеріали, що висвітлюють створення і діяльність партійних органів радянської України, а також акти (декрети, інструкції, постанови, резолюції, рішення) з'їздів, конференцій та пленумів Центрального комітету КП(б)У і матеріали до них.

Важливі архівні документи й матеріали з проблематики дисертації зберігаються у місцевих державних архівах, зокрема, Державному архіві Черкаської області та у Відділі забезпечення збереженості документів Державного архіву Чернігівської області в м. Ніжин. Це справи, що розкривають особливості створення і функціонування місцевих органів влади УСРР та містять копії документів щодо діяльності центральних органів державної влади й управління УСРР і РСФРР 1920–1930-х років.

Найвищу юридичну силу серед нормативних актів УСРР (УРСР) мала конституція СРСР та конституції радянської України. Це, зокрема, Конституція СРСР 1924 року, Конституція УСРР 1919 року, постанова IX Всеукраїнського з'їзду рад «Про зміну Конституції Української Соціалістичної Радянської Республіки» № 302 від 10 травня 1925 року, Конституція УСРР 1929 року.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період 1920 року – першої половини 1930-х років. Вибір цього періоду обумовлений переломними подіями у конституційно-правовому регулюванні створення й функціонування органів державної влади та управління. За вихідний рубіж

дослідження обрано прийняття першої Конституції радянської України в 1919 році. Верхня межа роботи окреслена першою половиною 1930-х років, що обумовлено посиленням тоталітарного режиму й централізації держави та прийняттям Конституції УРСР 1937 року, що закріпила систему органів державної влади та управління радянської України і проголосила єдиним законодавчим органом державної влади Верховну Раду УРСР. Тобто досліджуваний період охоплює цілісний процес створення і діяльності органів державної влади та управління радянської України відповідно до Конституції УСРР 1919 року, Конституції УСРР 1919 року в редакції 1925 року та Конституції УСРР 1929 року.

Територіальні межі роботи окреслені адміністративними кордонами радянської України в досліджуваний період.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексних досліджень конституційно-правових засад створення і діяльності органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х роках. У дисертації обґрунтовано низку понять, теоретичних положень і висновків, що мають наукову новизну, зокрема:

вперше:

- простежено еволюцію наукових уявлень стосовно формування конституційно-правових основ становлення і розвитку органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х роках, здійснено систематизацію цих уявлень з урахуванням здобутків вітчизняних і зарубіжних вчених, їхній поділ на групи залежно від проблемно-хронологічного, предметного критеріїв, та низку етапів;

- надано характеристику і класифікацію джерельної бази дослідження створення і діяльності органів державної влади та управління в перші десятиліття існування радянської України та введено до наукового обігу архівні документи і матеріали, що розкривають особливості їх формування;

- виокремлено основні етапи створення і діяльності органів державної влади та управління радянської України 1920–1930-х років, які охоплюють здійснення цього процесу відповідно до прийняття та затвердження конституцій або нормативно-правового акту про внесення змін до конституції, зокрема на першому етапі – Конституції УСРР 1919 року; на другому етапі – постанови IX Всеукраїнського з'їзду рад «Про зміну Конституції Української Соціалістичної Радянської Республіки» № 302 від 10 травня 1925 року; на третьому етапі – Конституції УСРР 1929 року; на четвертому етапі – відповідно до Конституції УРСР 1937 року;

- розкрито діяльність народних комісаріатів УСРР та Уповноважених народних комісаріатів РСФРР в УСРР як центральних органів державного управління, виявлено спільні та відмінні риси їхнього складу, порядку утворення, повноважень. Висвітлено роль і місце колегій у структурі народних комісаріатів УСРР та Уповноважених народних комісаріатів РСФРР в радянській Україні;

– виокремлено стадії законотворчого процесу Української Соціалістичної Радянської Республіки: 1) законодавча ініціатива; 2) обговорення проекту законодавчого акту; 3) прийняття та затвердження проекту законодавчого акту; 4) опублікування (оприлюднення) проекту законодавчого акту;

– встановлено, що форма діяльності органів державного управління УСРР в 1920-х роках – це зовнішнє оформлення управлінської діяльності. До діяльності органів державного управління УСРР в 1920–1930-х роках застосовано загальноприйнятий в юридичній науці поділ форм управлінської діяльності на правові та неправові;

– обґрунтовано, що правова форма діяльності органів державного управління знаходить прояв у таких різновидах як прийняття нормативно-правових актів (постанови Всеукраїнського центрального виконавчого комітету, постанови, декрети та положення Ради народних комісарів УСРР, накази та положення народних комісаріатів, рішення (постанови) колегій народних комісаріатів) та індивідуальних актів. До організаційних заходів відноситься розробка планів роботи Ради народних комісарів УСРР та народних комісаріатів УСРР, підготовка, організація та проведення засідань колегій цих комісаріатів, нарад тощо;

удосконалено:

– теоретичні положення щодо особливостей застосування спеціальних (конкретно-наукових) методів аналізу письмових (архівних) джерел, законодавства СРСР та УСРР (УРСР) під час дослідження створення органів державної влади та управління радянської України, їх повноважень, організаційної структури, а також форм та методів діяльності в 1920–1930-х роках.

– наукові позиції щодо розуміння понять «механізм держави» та «орган держави», їх співвідношення в разі застосування прихильниками організаційної концепції тлумачення поняття «механізм держави»;

– визначення термінів «орган», «орган влади», «орган радянської влади», «орган державної влади», «орган державного управління», які використовувалися в Конституції УСРР 1919 року, Конституції УСРР 1929 року, Конституції УРСР 1937 року стосовно характеристики органів державної влади та управління

– наукові уявлення про еволюцію організаційної структури органів державної влади та управління УСРР (УРСР);

– рекомендації та пропозиції щодо приведення у відповідність нормативно-правових актів радянської України, що продовжили свою дію відповідно до Закону України «Про правонаступництво» від 12 вересня 1991 року, сучасним реаліям та положенням Конституції України;

дістало подальший розвиток:

– історико-правові знання про правовий статус і функціонування органів державної влади та управління за Конституцією УСРР 1919 року в редакції 1925 року та Конституцією УСРР 1929 року;

– інтерпретація законодавства, що регламентувало законотворчу діяльність вищих органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х роках;

– конкретизація конституційних повноважень органів державної влади та управління УСРР в 1920–1930-х роках;

– характеристика форм і методів функціонування органів державної влади та управління УСРР.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані й обґрунтовані в дисертації теоретичні положення, узагальнення та висновки, дозволяють розширити наукове уявлення про конституційно-правові засади створення і діяльності органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х роках. Одержані результати дослідження впроваджено і можуть бути використані у:

– *законотворчій та правозастосовній діяльності* – для подальшого розвитку й вдосконалення конституційно-правових основ створення та діяльності органів державної влади (лист Українського інституту національної пам'яті від 14 травня 2021 року № 1229/2.2-05-21; довідка Департаменту управління персоналом Офісу Президента України від 11 травня 2021 року; довідка Державного агентства туризму України від 06 квітня 2021 року № 7; акт Чернігівської обласної державної адміністрації від 11 лютого 2021 року № 01-01-24/1072; акт Чернігівської обласної ради від 11 лютого 2021 року; акт Чернігівського центру перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій від 11 лютого 2021 року № 01-02/78; акт Чернігівського обласного історичного музею ім. В.В. Тарновського від 11 лютого 2021 року № 64/01-06; акт «Музею історії Ніжинської вищої школи» Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя від 11 лютого 2021 року № 01-14/86;

– *науково-дослідній роботі* – для подальшої розробки історико-теоретичних проблем створення і функціонування органів державної влади та управління України (довідка про зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» від 25 січня 2021 року № 45-2/15; акт Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя від 08 лютого 2021 року № 01-14/162);

– *освітньому процесі* – для підготовки лекцій, навчальних і практичних посібників, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з теорії держави і права та історії держави і права України (довідка Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» від 25 січня 2021 року № 45-3/15; акти Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя від 08 лютого 2021 року № 01-14/161; Академії Державної пенітенціарної служби від 06 лютого 2021 року № 12; Київського кооперативного інституту бізнесу і права від 03 лютого 2021 року № 23).

Особистий внесок дисертанта. Дисертація виконана автором самостійно. Усі сформульовані висновки, положення, пропозиції є результатом особистих досліджень дисертанта. З метою аргументації окремих положень дослідження використовувалися праці інших учених, на які зроблено відповідні посилання. Окремі положення дисертації викладено у розділах колективних монографій «Transformation of international economic relations: modern challenges, risks, opportunities and prospects» (Riga: «Landmark» SIA, 2017. Vol. 2. Особистий внесок – Р. 44–53) та «Процес модернізації системи державного управління: конституційний, адміністративний та фінансовий аспекти» (Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. Особистий внесок – С. 131–145). Наукові положення і результати дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук не виносяться на захист докторської дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації обговорено на засіданнях кафедри правознавства Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»; кафедри історії держави та права й міжкафедрального семінару Національної академії внутрішніх справ, а також оприлюднено на 34 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах і круглих столах, зокрема: «Традиції та інновації розвитку приватного права в Україні: освітній вимір» (м. Полтава, 07 червня 2013 року; 03 червня 2016 року; 02 червня 2017 року; 07 червня 2018 року; 07 червня 2019 року; 05 червня 2020 року; 08 червня 2021 року); «Юридическая наука и практика: исторический опыт и перспективы развития» (м. Белгород, 16–18 апреля 2013 года); «Забезпечення прав людини в міжнародному та національному законодавстві» (м. Київ, 29 листопада 2013 роу); «Сучасні тенденції розвитку національного законодавства» (м. Київ, 15–16 травня 2014 року); «Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації Української держави» (м. Запоріжжя, 03–04 жовтня 2014 року); «Правовые реформы в Молдове, Украине и Грузии в контексте евроинтеграционных процессов» (г. Кишинев, 07–08 ноября 2014 года); «Wykształcenie i nauka bez granic – 2014» (Pzhemysł); «Правове регулювання суспільства та проблем юридичної техніки» (м. Івано-Франківськ, 08–12 грудня 2014 року); «Právna veda a prax v treťom tisícročí» (27–28 február 2015); «Міжнародне та національне законодавство: способи удосконалення» (м. Дніпропетровськ, 03–04 квітня 2015 року); «Публічне управління: стратегія реформ 2020» (м. Харків, 23 квітня 2015 року); «Реформування законодавства України та розвиток суспільних відносин в Україні: питання взаємодії» (м. Ужгород, 24–25 квітня 2015 року); «Особливості нормотворчих процесів в умовах адаптації законодавства України до вимог Європейського Союзу» (м. Херсон, 05–06 червня 2015 року); «International Scientific-Practical Conference Development of legal regulation in East Europe» (Sandomierz, January 27–28, 2017); «Концепція та методологія історії українського права» (м. Київ, 28 квітня 2017 року); «Українське право й законодавство за доби Української

революції (1917–1921 рр.)» (м. Київ, 30 листопада 2017 року); «Інновації в науці та освіті: виклики сучасності» (м. Варшава-Львів, 07–10 лютого 2018 року); «Актуальні питання юриспруденції: теоретичний та практичний виміри» (м. Суми, 25–26 квітня 2018 року); «Актуальні проблеми публічного права» (м. Київ, 24–26 квітня 2018 року); «Розбудова правової держави в Україні: реалії та перспективи» (м. Одеса, 24 травня 2019 року); «Державотворчі процеси в Україні та зарубіжних країнах: історичний аспект» (м. Харків, 24 вересня 2019 року); «Актуальні питання розвитку державності та правової системи в сучасній Україні» (м. Запоріжжя, 25–26 жовтня 2019 року); «Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії у ХХІ ст.» (м. Запоріжжя, 24–25 січня 2020 року); «Інноваційні підходи до правового регулювання суспільних відносин: науково-практичний дискурс» (м. Київ, 09 квітня 2020 року); «Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук – 2021» (м. Чернігів, 22–23 квітня 2021 року); «Нові завдання та напрями розвитку юридичної науки у ХХІ столітті» (м. Одеса, 26–27 лютого 2021 року) та інші.

Публікації. Основні положення і висновки дисертації відображено у 61 науковій праці, серед яких монографія, розділи в двох колективних монографіях, 24 наукові статті (19 статей опубліковано в наукових фахових виданнях України, п'ять – у наукових виданнях іноземних держав) та 34 тези наукових доповідей, оприлюднених на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах та круглих столах.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів, що включають чотирнадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (548 найменувань на 56 сторінках) та 15 додатків на 26 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 428 сторінок, із них основний текст дисертації – 342 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, задачі, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, надано відомості щодо їх упровадження та апробації, а також щодо кількості публікацій, у яких відображено основні положення дисертаційної роботи.

Розділ 1. «Теоретико-методологічні засади дослідження створення і діяльності органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х роках, його джерельна база» складається з чотирьох підрозділів, у яких проаналізовано наукову літературу з проблематики дисертаційного дослідження, визначено стан розробки обраної теми, окреслено основні поняття, на яких базується дослідження, охарактеризовано його методологію та джерельну базу.

У підрозділі 1.1 «Історіографія створення і діяльності органів державної влади та управління радянської України» проаналізовано історіографічний доробок з проблем створення і діяльності органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х роках, який за проблемно-хронологічним підходом умовно поділяється на три групи: праці радянських вчених; сучасна українська й зарубіжна історіографія.

Радянська історіографія з проблематики дослідження поділяється на низку етапів, зокрема, перший етап: початок 1920-х років – початок 1930-х років – праці сучасників зазначеного періоду; другий етап: початок 1930-х років – середина 1950-х років, пов'язаний з появою праць, на яких позначалося посилення тоталітарного режиму й культу особи Й. Сталіна та його оточення; третій етап: середина 1950-х років–1980-ті роки – праці радянських дослідників, що характеризується відображенням послаблення ідеологічного тиску та зацікавленістю державно-правовими проблемами Радянського Союзу загалом та радянської України зокрема. Звертаючись до історіографії теми дослідження, варто зазначити, що, незважаючи на її обсяг, характерним є використання партійних рішень і брак джерельної (нормативної) бази, що пов'язані з пануванням Комуністичної партії, монополією її ідеології та засекреченням значної частини архівних матеріалів.

Перший етап радянської історіографії (початок 1920-х років – початок 1930-х років) представлений працями сучасників змін політичного курсу та пов'язаний із становленням більшовицької влади, утворенням Радянського Союзу і формуванням радянських органів влади та управління. Це, зокрема, праці О. І. Буценка, А. Гінцбурга, О. Ф. Євтихієва, А. І. Єлістратова, І. Житловського, В. Кобалевського, А. Костельцова, І. Фалькевича, В. Хітєва.

Вивченню конституційно-правових засад створення і функціонування органів державної влади та управління радянської України сприяють роботи С. Н. Драніцина, Е. А. Енгеля, Г. В. Кулакова, О. Л. Малицького та інших вчених, в яких досліджувалися конституційні акти СРСР, РСФРР та УСРР (УРСР).

Другий етап радянської історіографії (початок 1930-х років – середина 1950-х років) пов'язаний з посиленням тоталітарного режиму та культу особи Й. Сталіна, боротьбою з інакомисленням та масовими репресіями. Серед підготовлених на цьому етапі досліджень варто назвати кон'юнктурну працю П. І. Стучки «Учення про радянську державу і її Конституцію» (російською мовою), збірники І. М. Діомідова у сфері державного права, а також працю «Історія Радянської Конституції в декретах і постановах Радянського уряду: 1917–1936» та інші праці, що в загальних рисах розкривають структуру і повноваження органів державної влади СРСР та УСРР.

Третій етап радянської історіографії (середина 1950-х – 1980-ті роки) характеризується послабленням ідеологічного тиску, розвінчуванням культу особи Й. Сталіна, зацікавленістю в дослідженні державно-правових проблем. Це, зокрема, праці І. М. Ананова, Л. І. Антонової, Б. М. Бабія, Н. Я. Белана,

В.І. Булаха, П.Т. Василенкова, А.Т. Васильєва, В.Г. Вишнякова, В.А. Власова, Б.Н. Габричидзе, М.А. Голодного, І.Л. Давітнідзе, М.Г. Кириченко, В.М. Клеандрова, Ю.М. Козлова, Ю.С. Кукушкіна, Н.Я. Купріца, Б.В. Лазарева, В.С. Ломова, А.Л. Малицького, В.М. Манохіна, О.Л. Недавнього, В.Д. Сорокіна, А.Й. Рогожина, О.І. Чистякова, О.В. Шоріної, Д.Т. Яковенка та інших радянських вчених.

Проголошення незалежності України започаткувало нові підходи щодо висвітлення конституційно-правових засад створення і діяльності органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х роках. Вагомий внесок у їх дослідження зробили такі українські вчені, як В.Б. Авер'янов, Н.А. Бондар, С.К. Бостан, В.Ю. Бурда, Ю.Є. Вовк, З.С. Гладун, В.Д. Гончаренко, А.М. Гринзовський, В.А. Довбня, П.П. Захарченко, В.С. Калиновський, С.М. Коник, О.Л. Копиленко, О.В. Кузьминець, В.С. Кульчицький, О.Р. Купчик, Г.В. Лаврик, М.О. Мельничук, П.П. Михайленко, М.І. Мірошніченко, Н.Р. Нижник, В.Т. Окіпнюк, О.І. Олійник, В.В. Павленко, А.Й. Рогожин, В.В. Стрілець, В.Я. Тацій, В.І. Тимцуник, Б.Й. Тищик, І.Б. Усенко, О.Ф. Фрицький, В.М. Щербатюк, В.М. Шаповал, А.Є. Шевченко, О.Н. Ярмиш.

Для теоретико-правового осмислення проблематики дисертаційного дослідження важливе значення мали праці С.В. Бобровник, С.Д. Гусарева, Б.В. Калиновського, М.С. Кельмана, А.М. Колодія, М.В. Костицького, Н.М. Оніщенко, О.В. Скрипнюка, О.Д. Тихомирова, Ю.С. Шемшученка та інших вчених.

Серед зарубіжних дослідників вивченням проблем створення і діяльності органів державної влади та управління радянської України займалися Д. Баррон, З. Бжезинський, А. Гетти, Е. Епплбом, Р. Конквест, М. Малія та інші.

За предметним критерієм в історіографічному доробку проблеми створення і діяльності органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х роках виокремлюється чотири групи: 1) дослідження щодо правової природи органів державної влади та управління; 2) праці з історії держави і права, в яких розглядаються окремі етапи становлення та розвитку органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х роках; 3) праці з конституційного та адміністративного права; 4) дослідження з історії та теорії державного управління. Кожна група має свої особливості методології, інтерпретації та концептуального наповнення.

Вперше в історіографії органів публічної влади комплексно проаналізовано стан і тенденції більш ніж столітнього процесу дослідження історії створення органів державної влади та управління радянської України, їх функціонування в 1920–1930-х роках; встановлено, що наявні наукові надбання лише фрагментарно охоплюють дослідження її окремих аспектів, більш вузький період або одну зі складових, а тому не дають цілісного уявлення про зміни й тенденції в методології і тематиці досліджень

представників радянської, сучасної української та зарубіжної історіографічних генерацій.

Сучасний стан історіографії свідчить про зростання інтересу українських дослідників до проблем правового регулювання формування і діяльності органів державної влади та управління радянської України.

У підрозділі 1.2 *«Поняттєво-термінологічний апарат і методологія дослідження створення і діяльності органів державної влади та управління УСРР в 1920–1930-х роках»* опрацьовано теоретичні поняття та категорії, які використовувалися в роботі та визначено методологію дослідження, яка ґрунтується на принципах історизму, наукової об'єктивності, системності, всебічності, комплексності, наступності (спадкоємності) тощо. У процесі наукового пошуку використані діалектичний, герменевтичний та аксіологічний філософські методи. Принцип наукової об'єктивності дозволив врахувати всю сукупність чинників, що вплинули на функціонування органів державної влади та управління УСРР, і є неможливим без переходу від абстрактного до конкретного, від простого до складного. Використання індукції та дедукції допомогло виявити та систематизувати повноваження органів державної влади та управління радянської України, проаналізувати форми та методи їхньої діяльності.

Історико-теоретичний підхід використано під час дослідження конституційно-правових засад створення та функціонування органів державної влади та управління УСРР (УРСР) в 1920–1930-х роках, їх повноважень, організаційної структури, а також форм та методів діяльності. Історико-теоретичний аналіз дозволив отримати всебічне уявлення про природу й логіку предмета пізнання.

Завдяки застосуванню статичного методу проаналізовано кількісний та якісний склад окремих органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х роках.

За допомогою порівняльно-правового методу розкрито спільні та відмінні риси законодавства, що регламентувало діяльність органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х роках. Порівняльно-правовий метод дозволив класифікувати державно-правові процеси, з'ясувати їхню історичну послідовність, кореляційні зв'язки. Використання цього методу вкрай необхідне при порівнянні організаційної структури, повноважень, форм та методів діяльності органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х роках.

Комплексність, усебічність та послідовність дослідженню забезпечили системний, структурно-функціональний, формально-юридичний та історичний методи.

Метод аналізу письмових (архівних) джерел застосовано з метою реального дослідження архівних документів щодо конституційно-правових засад створення і діяльності органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х роках. Цей метод використано для вивчення матеріалів фонду Всеукраїнського центрального виконавчого

комітету рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів ЦДАВО України, зокрема, нормативних актів, прийнятих Всеукраїнським з'їздом рад, ВУЦВК та його Президією, протоколів з'їздів та матеріалів до них, кількісного та якісного складу делегатів Всеукраїнського з'їзду рад, форм та методів діяльності з'їзду, ВУЦВК та Президії ВУЦВК, а також листів, телеграм, резолюцій всеросійських і всеукраїнських з'їздів Рад та ВЦВК і ВУЦВК УСРР; фонду Ради народних комісарів УСРР ЦДАВО України, зокрема, положення про РНК УСРР, протоколів засідання РНК УСРР та матеріалів до них, а також положень, засідань колегій народних комісаріатів та Уповноважених народних комісарів РСФРР в УСРР та матеріалів до них.

Комплекс методів із застосуванням принципу їх взаємодоповнюваності або поліметодологізму використано під час формування поняттєво-термінологічного апарату дослідження, який складається із загальної наукової термінології, що властива сучасним науковим юридичним дослідженням, та спеціальної наукової термінології, що використовувалася в нормативно-правових актах і наукових працях у 1920–1930-х роках.

На основі ґрунтовного аналізу сучасних наукових підходів щодо змісту понять «механізм держави» та «орган держави» зазначається, що переважною більшістю вчених помічається різниця між механізмом держави та її апаратом.

Поділяються поширені серед прихильників організаційної концепції тлумачення поняття «механізм держави» погляди зі сприйняттям поняття «органу держави» ширше ніж поняття «орган державної влади».

У підрозділі 1.3 «Зміст понять «орган держави», «орган державної влади» та «орган державного управління» в конституціях радянської України» розглянуто співвідношення понять «орган держави», «орган державної влади» та «орган державного управління» в нормативно-правових актах радянської України; проаналізовано використання термінів «орган», «орган влади», «органи радянської влади» в Конституції УСРР 1919 року щодо характеристики органів державної влади та управління.

У положеннях Конституції УСРР 1919 року мало місце одночасне застосування понять «орган», «орган влади», «органи радянської влади»; в Конституції УСРР 1929 року – «орган влади», «орган державної влади» та «орган радянської влади»; Конституції УРСР 1937 року – «орган державної влади», «орган державного управління».

Подібне термінологічне закріплення понять в «радянських» конституціях України 1919 року, 1929 року та 1937 року пояснюється тим, що характерними особливостями органів державної влади та управління УСРР були, по-перше, відсутність чітко затвердженого принципу розподілу влади, натомість мало місце декларування рад; по-друге, належність усієї повноти влади номенклатурі РКП (б) (ВКП(б)), КП (б)У та їх керівництву.

У підрозділі 1.4 «Джерельна база дослідження створення і діяльності органів державної влади та управління УСРР 1920–1930-х років»

охарактеризовано використані в дисертації архівні матеріали, законодавство СРСР та УСРР 1920–1930-х років.

В основі джерельної бази дослідження перебуває Конституція УСРР 1919 року, Конституція СРСР 1924 року, Конституція УСРР 1919 року в редакції 1925 року та Конституція УСРР 1929 року. Її класифікація здійснюється згідно із загальноприйнятим принципом розподілу джерел за походженням і представлена різними групами джерел: 1) нормативно-правовими актами органів державної влади й управління радянської України; 2) рішеннями РКП(б) (ВКП(б)) та КП(б)У, що стосувалися особливостей державного будівництва УСРР; 3) матеріалами періодичної преси (журнали та газети СРСР та УСРР, що виходили в 1920-х – першій половині 1930-х років); 4) архівними матеріалами (закони, постанови, положення, протоколи органів державної влади та управління УСРР; рішення РКП(б) (ВКП(б)) та КП(б)У, а також протоколи їх засідань); 5) промовами й виступами політичних та державних діячів СРСР та УСРР; 6) дисертаційними та монографічними дослідження сучасників досліджуваного періоду. При цьому використано як опубліковані документи, так і неопубліковані матеріали з фондів архівів України, передусім, ЦДАВО України, ЦДАГО України, а також місцевих державних архівів, зокрема, Державного архіву Черкаської області та відділу забезпечення збереженості документів Державного архіву Чернігівської області в м. Ніжин. Значна частина документів введена до наукового обігу вперше.

Розділ 2. «Формування органів державної влади та управління радянської України на засадах Конституції УСРР 1919 року» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Утворення законодавчих органів державної влади та управління УСРР за Конституцією УСРР 1919 року» на основі аналізу нормативно-правових актів радянської України 1920–1930-х років, а також архівних матеріалів та наукових досліджень щодо проблем формування органів державної влади та управління зазначеного періоду, виокремлено основні етапи створення і діяльності органів державної влади та управління радянської України, які охоплюють здійснення цього процесу на першому етапі відповідно до Конституції УСРР 1919 року; на другому етапі – відповідно до постанови IX Всеукраїнського з'їзду рад «Про зміну Конституції Української Соціалістичної Радянської Республіки» № 302 від 10 травня 1925 року; на третьому етапі – відповідно до Конституції УСРР 1929 року; на четвертому етапі – відповідно до Конституції УРСР 1937 року. Отже, в основу виокремлення основних етапів створення і діяльності органів державної влади та управління радянської України 1920–1930-х років покладено прийняття та затвердження конституцій або нормативно-правового акту про внесення змін до конституції, як це було у 1925 році.

Відповідно до Конституції УСРР 1919 року систему радянських органів державної влади та управління складали, зокрема, Всеукраїнський з'їзд рад робітничих, селянських та червоноармійських депутатів, Всеукраїнський

центральный виконавчий комітет рад та Рада народних комісарів УСРР, місцеві органи радянської влади у вигляді сільських та міських рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів та обраних ними виконкомів, а також губернських, повітових та волосних з'їздів рад та обраних ними виконкомів.

Конституція УСРР 1919 року не передбачала створення Президії Всеукраїнського центрального виконавчого комітету в системі центральних органів влади республіки, але за прикладом і досвідом РСФРР Президія ВУЦВК діяла як до прийняття Конституції УСРР в 1919 році, так і після її прийняття. Постановою V Всеукраїнського з'їзду рад «Про радянське будівництво» від 01 березня 1921 року було розширено та конкретизовано функції Президії ВУЦВК як вищого органу державної влади в період між сесіями ВУЦВК, проте такого визначення також ще не містила. Постановою ВУЦВК «Про затвердження Положення про Всеукраїнський центральний виконавчий комітет рад робітничих, селянських та червоноармійських депутатів» від 12 жовтня 1924 року вперше законодавчо було закріплено принцип утворення Президії ВУЦВК, зокрема, встановлювалось, що Президія обиралася ВУЦВК зі свого складу на першому сесійному засіданні. Крім того, чітко визначалися повноваження ВУЦВК та його Президії. Особливістю зазначеного нормативно-правового акту, було те, що в ньому вперше вказувалося, що Президія ВУЦВК в період між його сесіями проголошувалася найвищим законодавчим, виконавчим та розпорядчий орган влади УСРР.

Рада народних комісарів УСРР була створена за зразком Ради народних комісарів РСФРР. Закріплюючи в Конституції УСРР 1919 року положення про те, що РНК УСРР відповідальна як перед Всеукраїнським з'їздом рад, так і перед ВУЦВК, самого механізму такої відповідальності ні в Конституції 1919 року, ні в інших нормативно-правових актах не було передбачено.

У підрозділі 2.2 «Формування народних комісаріатів УСРР як центральних органів державного управління» розглядаються конституційно-правові засади створення та діяльності народних комісаріатів Української Соціалістичної Радянської Республіки, їх повноваження та організаційну структуру.

Народні комісаріати УСРР як центральні органи державного управління створювалися за зразком органів державної влади РСФРР та здійснювали функції радянського управління в різних сферах суспільного життя. Їх компетенція, структура, кількісний та якісний склад затверджувалися положеннями про відповідні органи влади.

Зазначено, що, по-перше, невирішеним залишалося питання про розмежування повноважень між народними комісаріатами, свідченням чого було дублювання окремих повноважень різними народними комісаріатами; по-друге, характерною особливістю вищих органів державної влади УСРР було те, що не був чітко затверджений принцип розподілу влади.

У підрозділі 2.3 «Створення Уповноважених народних комісаріатів РСФРР в радянській Україні» проаналізовано організаційно-правові засади створення Уповноважених народних комісаріатів РСФРР при уряді УСРР.

Уповноважені народних комісаріатів РСФРР в радянській Україні наділялися правами народних комісаріатів УСРР та здійснювали управління відповідними галузями суспільного життя країни. Їх особливістю була підпорядкованість народним комісаріатам РСФСРР.

Для прикладу проаналізовано конституційно-правові засади та особливості створення і функціонування Уповноваженого Народного комісаріату зовнішньої торгівлі РСФРР при РНК УСРР. Народний комісаріат зовнішньої торгівлі УСРР було утворено 11 червня 1920 р., основним завданням якого було керівництво зовнішньої торгівлею республіки та забезпечення монопольного права держави на здійснення зовнішньоторговельної діяльності.

Принцип централізації державної влади закріплено 01 червня 1919 року підписанням урядами УСРР й РСФРР військово-політичного договору, згідно з яким об'єднувалися п'ять народних комісаріатів – військових справ, народного господарства, шляхів сполучення, фінансів та праці. Згідно з «Робітничо-селянським договором між УСРР і РСФРР» від 28 грудня 1920 року об'єднувалися народні комісаріати пошти й телеграфу, зовнішньої торгівлі, а також Вищу раду народного господарства. Отже, НКЗТ УСРР було ліквідовано, а його функції повністю переходили до НКЗТ РСФРР. У процесі своєї діяльності Уповноважений НКЗТ РСФРР при РНК УСРР видавав постанови та накази.

Компетенція, структура, кількісний та якісний їх склад Уповноважених народних комісаріатів РСФРР в радянській Україні затверджувалися положеннями про відповідні органи влади.

У підрозділі 2.4 «Конституційно-правові засади створення місцевих органів державної влади УСРР» зазначається, що Конституція УСРР 1919 року в частині організації місцевої влади та виборчого права була недосконалою, декларативною, і не вирішувала проблем, пов'язаних з формуванням місцевих рад. По-перше, задекларована більшовиками побудова держави здійснювалася з явним порушенням основ демократії, прав та свобод людини та громадянина; по-друге, паралельно з системою рад, передбачених Конституцією УСРР 1919 року продовжували діяти створені партійними комітетами позаконституційні революційні комітети (ревкоми) та комітети бідноти (комбіди), що нерідко призводила до суперечок та конфліктів між цими органами на місцях; по-третє, норми виборчого права до 1924 року були несистематизованими, суперечливими, постійно уточнювалися Президією Всеукраїнського центрального виконавчого комітету, що призвело до значного звуження кола осіб, які користувалися виборчим правом; по-четверте, формування місцевих органів влади та становлення виборчого права були тісно пов'язані з політичними процесами, що відбувалися в державі, та контролювалися КП(б)У.

Розділ 3. «Система органів державної влади та управління радянської України та її трансформація в 1920–1930-х роках» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Конституційно-правовий статус органів державної влади та управління в 1920–1930-х роках»* проаналізовано Конституцію УСРР 1919 року в редакції 1925 року та доведено, що змінами до Конституції УСРР в 1925 році реорганізовано систему органів державної влади та управління відповідно до загальносоюзної Конституції 1924 року.

Конституція УСРР 1919 року у редакції 1925 року, враховуючи норми Конституції СРСР 1924 року, положення про ВУЦВК, РНК УСРР та Загальне положення про народні комісаріати УСРР, визначала компетенцію та склад зазначених органів, їх взаємовідносини, підзвітність і відповідальність, систему народних комісаріатів УСРР, а також правове становище Уповноважених наркоматів СРСР при уряді УСРР.

Законодавчі повноваження залишилися закріпленими за Всеукраїнським з'їздом рад, Всеукраїнським центральним виконавчим комітетом, його Президією та Радою народних комісарів УСРР. Змінами до ст. 9 Основного Закону УСРР зазначалося, що крім Всеукраїнського з'їзду рад, Центрального виконавчого комітету, його Президії і Ради народних комісарів УСРР, не мали права видавати законодавчі акти, декрети й інші постанови загальнодержавного значення на території УСРР.

Досліджено особливості конституційного процесу у зв'язку з прийняттям Конституції СРСР 1924 р. та проаналізовано засади створення та функціонування органів державної влади та управління відповідно до Конституції УСРР 1929 р. Зокрема, охарактеризовано систему та повноваження народних комісаріатів УСРР.

У підрозділі 3.2 *«Формування органів державної влади та управління Автономної Молдавської Соціалістичної Радянської Республіки в складі УСРР»* розглянуто конституційно-правові засади створення органів державної влади та управління Автономної Молдавської Соціалістичної Радянської Республіки в складі радянської України.

Основний Закон УСРР 1925 року встановлював, що АМСРР має при уряді УСРР свого постійного представника з правом дорадчого голосу в усіх центральних органах влади та управління УСРР. Відповідно до Конституції АМСРР 1925 року систему органів державної влади та управління Автономної Молдавської Соціалістичної Радянської Республіки складали Молдавський з'їзд рад, Молдавський центральний виконавчий комітет, Рада народних комісарів АМСРР та система місцевих рад.

У підрозділі 3.3 *«Організаційна структура органів державної влади та управління УСРР в 1920–1930-х роках»* досліджено організаційну структуру Всеукраїнського з'їзду рад, Всеукраїнського центрального виконавчого комітету та його Президії, а також Ради народних комісарів УСРР в 1920–1930-х роках.

В юридичній науці відсутній загальноприйнятий термін для позначення робочого апарату, його управлінь, відділів тощо й тому поряд із терміном «організаційна структура» вживаються такі терміни, як «структура апарату», «інституційна структура». Досліджуючи конституційно-правові засади створення і діяльності органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х роках аналізується внутрішня будова органів державної влади та управління УСРР в зазначений період, тобто організаційна структура.

Організаційна структура вищих органів державної влади та управління УСРР будувалася відповідно до їх функцій і завдань. У зв'язку з утворенням СРСР частина прав і функцій органів влади УСРР перейшла до відання органів влади СРСР, тому Основний закон держави в статтях про центральні органи влади УСРР зазнав значних змін, і як наслідок, відбулися зміни і в організаційній структурі окремих органів державної влади та управління. Наприклад, VIII Всеукраїнський з'їзд Рад, що відбувся в січні 1924 року, ухвалив постанову про внесення змін в Конституцію УСРР, в зв'язку з чим при Президії ЦВК УСРР була створена Конституційна Комісія.

Розділ 4. «Функції, форми та методи діяльності органів державної влади та управління УСРР в 1920–1930-х роках» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 4.1 *«Законотворчість органів державної влади та управління радянської України»* досліджено законотворчу діяльність вищих органів державної влади та управління УСРР в 1920–1930-х роках, а також її стадії та етапи. На основі нормативно-правових актів та архівних матеріалів охарактеризовано особливості законотворчого процесу органів державної влади та управління УСРР. Законотворчий процес вищих органів державної влади УСРР в 1920–1930-х роках умовно складається з послідовно визначених стадій, як-то 1) законодавча ініціатива; 2) обговорення проекту законодавчого акту; 3) прийняття та затвердження проекту законодавчого акту; 4) опублікування (оприлюднення) проекту законодавчого акту. Характерними рисами законотворчої діяльності органів державної влади УСРР було використання досвіду законотворчої діяльності органів державної влади РСФРР, а також суттєвий вплив марксистко-ленінської ідеології та контроль КП(б)У.

Важливу роль у законотворчому процесі відігравав Народний комісаріат юстиції УСРР. З самого початку створення, в його структурі існували відділи законодавчих пропозицій і кодифікації та публікації законів. Саме відділ публікації НКЮ УСРР здійснював великий об'єм робіт з підготовки до публікації та самої публікації законотворчих актів УСРР.

У 1920–1930-х роках органами державної влади та управління, що здійснювали законотворчу діяльність, були Всеукраїнський з'їзд рад, ВУЦВК, Президія ВУЦВК, РНК УСРР. Відповідно до Конституції УСРР 1936 року законодавча функція перейшла у виключну компетенцію Верховної Ради УСРР.

На основі аналізу конституційних засад створення й функціонування законодавчих органів державної влади УСРР в 1920–1930-х роках, виокремлено етапи їх формування, які охоплюють, перший: 1919–1925 роки (Конституція УСРР 1919 року – Конституція УСРР в редакції 1925 року); другий: 1925–1929 роки (Конституція УСРР в редакції 1925 року – Конституція УСРР 1929 року); третій: 1929–1937 роки (Конституція УСРР 1929 року – Конституція УСРР 1937 року); четвертий, пов'язаний з прийняттям Конституції УСРР 1937 року, відповідно до якої законодавча функція перейшла до Верховної Ради УСРР.

У підрозділі 4.2 *«Форми діяльності органів державної влади та управління УСРР в 1920–1930-х роках»* на основі аналізу наукових підходів до розуміння форми діяльності органів державного управління, встановлено, що формою діяльності органів державного управління УСРР в 1920-х роках було зовнішнє оформлення управлінської діяльності. До діяльності органів державного управління УСРР в 1920–1930-х роках застосовувався загальноприйнятий в юридичній науці поділ форм управлінської діяльності на правові та неправові. Правова форма діяльності органів державного управління знаходить прояв у таких різновидах як прийняття нормативно-правових актів (постанови Всеукраїнського центрального виконавчого комітету, постанови, декрети та положення Ради народних комісарів УСРР, накази та положення народних комісаріатів, рішення (постанови) колегій народних комісаріатів (у першій половині 1920-х років)) та прийняття індивідуальних актів. Серед організаційних заходів, спрямованих на забезпечення ефективної роботи органів державного управління, перебувають розробка планів роботи Ради народних комісарів УСРР та народних комісаріатів, підготовка, організація та проведення засідань колегій народних комісаріатів, нарад тощо.

Правові та неправові форми управління УСРР в 1920–1930-х роках діставали свій вияв під час втілення односторонньої волі держави в рішеннях КП(б)У, тісно взаємодіяли, взаємодоповнювали один одного та контролювалися рішеннями КП(б)У.

У підрозділі 4.3 *«Методи функціонування органів державної влади та управління УСРР»* обґрунтовано, що під методами діяльності органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х роках розуміються різноманітні способи, прийоми та засоби, за допомогою яких здійснювався вплив органів державної влади та управління на керовані об'єкти. Серед методів діяльності органів державної влади та управління радянської України виокремлено та проаналізовано заохочення, переконання та примус. Вказано, що адміністративні стягнення як складова адміністративного примусу передбачалися Адміністративним кодексом УСРР 1927 року, першим кодифікованим актом адміністративного права. Серед широкого кола питань, що регламентувалися цим документом, на особливу увагу заслуговують положення щодо визначення заходів адміністративного впливу. Крім того, серед заходів адміністративного

примусу виокремлено заходи адміністративно-процесуального забезпечення. У своїй діяльності органи державної влади та управління УСРР в 1920–1930-роках використовували й спеціальні методи діяльності, зокрема, контроль та нагляд.

ВИСНОВКИ

У дисертації сформульовано та обґрунтовано наукові положення, спрямовані на розв’язання важливої історико-правової проблеми формування конституційно-правових засад створення і діяльності органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х роках. На основі аналізу нормативно-правових актів Української Радянської Соціалістичної Республіки, архівних матеріалів та теоретичного опрацювання численних наукових праць, сформовано такі висновки:

1. Всебічне опрацювання теоретико- та історико-правової, спеціально-юридичної літератури з проблеми конституційно-правових засад становлення і діяльності органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х роках та її систематизація за проблемно-хронологічним підходом засвідчує відображення окремих аспектів цієї проблеми в працях радянських вчених; сучасній українській і зарубіжній історіографії.

З огляду на генезис формування й організацію діяльності органів державної влади та управління радянської держави радянська історіографія поділяється на декілька етапів, а саме, перший етап: початок 1920-х років – початок 1930-х років, на якому з’являються праці сучасників зазначеного періоду; другий етап: початок 1930-х років – середина 1950-х років – праці, на яких позначається посилення тоталітарного режиму й культу особи Й. Сталіна та його оточення; третій етап: середина 1950-х років–1980-ті роки – праці радянських дослідників, що характеризується відображенням послаблення ідеологічного тиску та зацікавленістю державно-правовими проблемами Радянського Союзу загалом та радянської України зокрема.

Сучасний стан історіографії свідчить про зростання інтересу вітчизняних дослідників до проблем правового регулювання діяльності органів державної влади та управління радянської України. Їхніми завданнями є об’єктивне висвітлення особливостей створення й діяльності органів державної влади та управління УСРР (УРСР) на основі аналізу архівних матеріалів. Підґрунтям для цього стала нормативно-правова база, зокрема, Закони України «Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років» від 17 квітня 1991 року № 962-XII, «Про Голодомор 1932–1933 років в Україні» від 28 листопада 2006 року. № 376-V, «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років» від 09 квітня 2015 року № 316-VIII, «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» від 09 квітня 2015 року № 317-VIII, Указ Президента

України «Про розсекречення, оприлюднення та вивчення архівних документів, пов'язаних з українським визвольним рухом, політичними репресіями та голодоморами в Україні» від 23 січня 2009 року № 37/2009, розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з оприлюднення та вивчення розсекречених архівних документів, пов'язаних з українським визвольним рухом ХХ століття, політичними репресіями та голодоморами в Україні» від 02 грудня 2009 року № 1560-р та ін., що дозволило, на основі архівних документів, всебічно та об'єктивно проаналізувати процеси, що відбувалися в радянський період нашої історії.

За предметним критерієм в історіографічному доробку із проблем створення і діяльності органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х роках виокремлюється чотири групи: 1) дослідження щодо правової природи органів державної влади та управління; 2) праці з історії держави і права, в яких розглядаються окремі етапи становлення та розвитку органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х роках; 3) праці з конституційного та адміністративного права; 4) дослідження з історії та теорії державного управління.

Проте, незважаючи на все різноманіття публікацій, в українській юридичній науці на сьогодні, відсутнє цілісне дослідження конституційно-правових засад становлення й функціонування органів державної влади та управління УСРР в 1920–1930-х роках.

2. Проведення комплексного аналізу конституційно-правових засад створення органів державної влади та управління радянської України та їх функціонування в 1920–1930-х роках зумовлює необхідність використання різноманітних методів дослідження. Для досягнення поставленої мети дослідження та об'єктивного розкриття завдань слугує сукупність принципів та методів пізнання дійсності. Методологія дослідження ґрунтується на принципах історизму, наукової об'єктивності, системності, всебічності, комплексності, наступності (спадкоємності) та інших.

Комплекс методів із застосуванням принципу їх взаємодоповнюваності або поліметодологізму використовується під час формування поняттєво-термінологічного апарату дослідження, який складається із загальної наукової термінології, що властива сучасним науковим юридичним дослідженням, та спеціальної наукової термінології, що використовувалася в нормативно-правових актах і наукових працях у 1920–1930-х роках.

3. Поряд з детальним поясненням понять «механізм держави» та «орган держави», їх співвідношення вивчення конституційно-правових засад створення і діяльності органів державної влади та управління радянської України потребує змістового наповнення понять «орган держави», «орган державної влади» та «орган державного управління», що знайшли своє термінологічне закріплення в нормативно-правових актах. Поняття «орган», «орган влади», «органи радянської влади» вживалися в Конституції УСРР 1919 року щодо характеристики органів державної влади та управління. Застосування понять «орган державної влади», «орган радянської влади» та

«орган влади» мало місце в Конституції УСРР 1929 року; поняття «орган державної влади», «орган державного управління» – Конституції УРСР 1937 року. Подібне використання термінології в «радянських» конституціях України 1919 року, 1929 року та 1937 року пояснюється пояснюється характерними особливостями органів державної влади та управління УСРР, викликаними, зокрема відсутністю чітко затвердженого принципу розподілу влади, належністю усієї повноти влади номенклатурі РКП (б) (ВКП(б)), КП (б)У та їх керівництву.

4. Формування джерельної бази дослідження відповідно до загальноприйнятого принципу розподілу за походженням дозволило здійснити її класифікацію і виокремити групи, представлені: 1) нормативно-правовими актами органів державної влади й управління СРСР та УСРР (УРСР); 2) рішеннями РКП(б) (ВКП(б)) та КП(б)У, що стосувалися особливостей державного будівництва УСРР; 3) матеріалами періодичної преси (журнали та газети СРСР та УСРР), довідникові видання, збірники документів, що виходили в 1920–1930-х роках; 4) архівними матеріалами (закони, постанови, положення, протоколи органів державної влади та управління УСРР; рішення РКП(б) (ВКП(б)) та КП(б)У та протоколи їх засідань); 5) промовами, виступами й мемуари політичних та державних діячів СРСР та УСРР; 6) дисертаційними та монографічними дослідження сучасників досліджуваного періоду.

Значний обсяг матеріалів, необхідних для повноцінного вивчення проблемних питань дослідження, опрацьовано в архівних установах, зокрема ЦДАВО України, ЦДАГО України, а також місцевих державних архівах, як то, Державному архіві Черкаської області та у відділі забезпечення збереженості документів Державного архіву Чернігівської області в м. Ніжин.

5. Опрацювання нормативно-правових актів органів державної влади й управління СРСР та УСРР (УРСР) 1920–1930-х років., які фіксували основні етапи створення і діяльності органів державної влади та управління радянської України, а також інших джерел дозволяє виокремити відповідні етапи: на першому етапі створення і діяльності органів державної влади та управління УСРР відбувались за Конституцією УСРР 1919 року; на другому – Законом про внесення змін до Конституції УСРР 1919 року від 1925 року; третьому – Конституцією УСРР 1929 року; четвертому – Конституцією УРСР 1937 року. Отже, в основі періодизації процесу створення і діяльність органів державної влади та управління УСРР 1920–1930-х років перебуває прийняття і затвердження конституцій або закону про внесення змін до конституції, як це було у 1925 році.

Конституція УСРР 1919 року закріпила систему радянських органів державної влади та управління, зокрема, Всеукраїнський з'їзд рад робітничих, селянських та червоноармійських депутатів, Всеукраїнський центральний виконавчий комітет рад та Рада народних комісарів УСРР, а також місцеві органи радянської влади у вигляді сільських та міських рад

робітничих, селянських і червоноармійських депутатів та обраних ними виконкомів, а також губернських, повітових та волосних з'їздів рад та обраних ними виконкомів.

Всеукраїнський з'їзд рад визнавався найвищою владою. У період між Всеукраїнськими з'їздами рад найвищим органом державної влади проголошувався Всеукраїнський центральний виконавчий комітет, тобто де-юре Конституція УСРР 1919 року закріплювала за ВУЦВК всю повноту державної влади.

Положення про Всеукраїнський центральний виконавчий комітет рад робітничих, селянських та червоноармійських депутатів, затверджене постановою Всеукраїнського центрального виконавчого комітету від 12 жовтня 1924 року проголосило ВУЦВК «верховним органом влади Української Соціалістичної Радянської Республіки» у період між Всеукраїнськими з'їздами рад, Конституція УСРР у редакції 1925 року – «найвищим органом влади УСРР». У Конституції УСРР 1929 року передбачалося, що ВУЦВК у період поміж Всеукраїнськими з'їздами рад визнавався верховним законодавчим, розпорядчим та виконавчим органом влади Української Соціалістичної Радянської Республіки. Персональний та кількісний склад ВУЦВК нормативно-правовими актами не визначався. Щоразу це питання вирішувалося Всеукраїнським з'їздом рад.

6. Конституція УСРР 1919 року не передбачала Президії ВУЦВК в системі центральних органів влади республіки. Але за прикладом і досвідом РРФСР Президія ВУЦВК діяла як до прийняття Конституції УСРР в 1919 році, так і після її прийняття.

Постанова V Всеукраїнського з'їзду рад «Про радянське будівництво» від 01 березня 1921 року розширила і конкретизувала функції Президії ВУЦВК як вищого органу державної влади в період між сесіями ВУЦВК, проте такого визначення також не містила.

У Положенні про Всеукраїнський центральний виконавчий комітет рад робітничих, селянських та червоноармійських депутатів, затверджене постановою ВУЦВК від 12 жовтня 1924 року вперше формулювався принцип утворення Президії ВУЦВК, зокрема, встановлювалось, що Президія обиралася ВУЦВК зі свого складу на першому сесійному засіданні. Крім того, чітко визначалися повноваження ВУЦВК та його Президії. Особливістю нормативно-правового акту, було те, що в ньому вперше Президія ВУЦВК в період між його сесіями проголошувалася найвищим законодавчим, виконавчим та розпорядчий орган влади УСРР.

Суттєвий вплив на формування ВУЦВК та його Президії здійснювала КП(б)У. Загалом зміни складу ВУЦВК зумовлювалися політичними та соціально-економічними процесами, що відбувалися в країні, а також були спрямовані на встановлення та закріплення радянської системи органів державної влади.

Рада народних комісарів УСРР була створена за зразком Ради народних комісарів РРФСР. РНК УСРР відповідала як перед Всеукраїнським з'їздом

рад, так і перед ВУЦВК. Проте механізму такої відповідальності в Конституції 1919 року та інших нормативно-правових актах не передбачено.

7. Система народних комісаріатів УСРР та Уповноважених народних комісаріатів РСФРР в радянській Україні закріплювалася Конституцією УСРР 1919 року, постановою IX Всеукраїнського з'їзду рад «Про зміну Конституції Української Соціалістичної Радянської Республіки» № 302 від 10 травня 1925 року та Конституцією УСРР 1929 року. Народні комісаріати УСРР та Уповноважені народних комісаріатів РСФРР в радянській Україні, що наділялися правами народних комісаріатів УСРР, здійснювали функції радянського управління в різних сферах суспільного життя. Компетенція, структура, кількісний та якісний їх склад затверджувалися положеннями про відповідні органи влади.

Аналіз архівних матеріалів дозволив охарактеризувати конституційно-правові засади створення і функціонування окремих народних комісаріатів УСРР та Уповноважених народних комісаріатів РСФРР в УСРР. Народні комісаріати УСРР як центральні органи державного управління створювалися за зразком органів державної влади РСФРР.

На початковому етапі формування і функціонування народних комісаріатів, діяльність яких регламентувалася спочатку Конституцією РСФРР 1918 року, а пізніше – Конституцією УСРР 1919 року, невирішеним залишалося питання про розмежування повноважень між ними, свідченням чого було дублювання окремих повноважень різними народними комісаріатами; по-друге, характерною особливістю вищих органів державної влади УСРР було те, що не був чітко затверджений принцип розподілу влади.

8. Уповноважені народних комісаріатів РСФРР в радянській Україні наділялися правами народних комісаріатів УСРР та здійснювали управління відповідними галузями суспільного життя країни. Їх особливістю була підпорядкованість народним комісаріатам РСФРР, як, скажімо, у випадку з Уповноваженим Народного комісаріату зовнішньої торгівлі РСФРР при РНК УСРР. Народний комісаріат зовнішньої торгівлі УСРР (далі – НКЗТ УСРР) було утворено 11 червня 1920 р., основним завданням якого було керівництво зовнішньої торгівлею республіки та забезпечення монопольного права держави на здійснення зовнішньоторговельної діяльності.

Принцип централізації державної влади було закріплено 01 червня 1919 року підписанням урядами УСРР й РСФРР військово-політичного договору, згідно з яким об'єднувалися п'ять народних комісаріатів – військових справ, народного господарства, шляхів сполучення, фінансів та праці. Згідно з «Робітничо-селянським договором між УСРР і РСФРР» від 28 грудня 1920 року об'єднувалися народні комісаріати пошти й телеграфу, зовнішньої торгівлі, а також Вищу раду народного господарства. Отже, НКЗТ УСРР було ліквідовано, а його функції повністю переходили до НКЗТ РСФРР.

Під час своєї діяльності Уповноважений НКЗТ РСФРР при РНК УСРР видавав постанови та накази. Компетенція, структура, кількісний та якісний

склад Уповноважених народних комісаріатів РСФРР в радянській Україні затверджувалися положеннями про відповідні органи влади.

9. Конституція УСРР 1919 року в частині організації місцевої влади та виборчого права була недосконалою, декларативною, і не вирішувала проблем, пов'язаних з формуванням місцевих рад. Це пояснюється низкою причин. По-перше, задекларована більшовиками побудова держави здійснювалася з явним порушенням основ демократії, прав і свобод людини та громадянина. По-друге, паралельно з системою рад, передбачених Конституцією УСРР 1919 року, продовжували діяти створені партійними комітетами позаконституційні революційні комітети (ревкоми) та комітети бідноти (комбіди), що нерідко призводило до суперечок і конфліктів між цими органами на місцях. По-третє, норми виборчого права до 1924 року були несистематизованими, суперечливими, постійно уточнювалися Президією Всеукраїнського центрального виконавчого комітету, що викликало значне звуження кола осіб, які користувалися виборчим правом. По-четверте, формування місцевих органів влади та становлення виборчого права були тісно пов'язані з політичними процесами, що відбувалися в державі, та контролювалися Комуністичною партією (більшовиків) України.

10. Конституцією УСРР 1919 року в редакції 1925 року було реорганізовано систему органів державної влади та управління відповідно до загальносоюзної Конституції 1924 року.

Конституція УСРР 1919 року у редакції 1925 року, враховуючи норми Конституції СРСР 1924 року, положення про ВУЦВК, РНК УСРР та Загальне положення про народні комісаріати УСРР, визначала компетенцію та склад зазначених органів, їх взаємовідносини, підзвітність і відповідальність, систему народних комісаріатів УСРР, а також правове становище Уповноважених народних комісаріатів СРСР при уряді УСРР. Основний Закон УСРР 1925 року встановлював, що Молдавська АРСР має при уряді УСРР свого постійного представника з правом дорадчого голосу в усіх центральних органах влади та управління УСРР.

Крім того, Конституція УСРР 1919 року у редакції 1925 року закріплювалася система місцевих органів влади УСРР відповідно до триступеневої системи управління.

Проте законодавчі повноваження залишилися закріпленими за Всеукраїнським з'їздом рад, Всеукраїнським центральним виконавчим комітетом, його Президією та Радою народних комісарів УСРР. Крім того, змінами до ст. 9 Основного Закону УСРР зазначалося, що крім Всеукраїнського з'їзду рад, Центрального виконавчого комітету, його Президії і Ради народних комісарів УСРР, не мали права видавати законодавчі акти, декрети й інші постанови загальнодержавного значення на території УСРР.

11. Конституція СРСР 1924 року закріпила систему органів державної влади та управління, їх структуру та повноваження. Конституції союзних республік, прийняті після Конституції СРСР 1924 року, в основному

відтворювали відповідні статті союзної Конституції, які стосувалися правового статусу органів державної влади. Відповідно до Конституції УСРР 1929 року безпосереднє керівництво окремим галузями державного управління республіки покладалося на народні комісаріати, зокрема, внутрішніх справ; юстиції; земельних справ; фінансів; торгівлі; праці; освіти; охорони здоров'я; соціального забезпечення; робітничо-селянської інспекції; Вищу раду народного господарства та Центральне статистичне управління.

12. Органи державної влади та управління (Молдавський з'їзд рад, Молдавський центральний виконавчий комітет, Рада народних комісарів АМСРР та система місцевих рад) Автономної Молдавської Соціалістичної Радянської Республіки мали специфіку організаційної структури та правового статусу, що обумовлювалася перебуванням АМСРР у складі УСРР.

13. Організаційна структура вищих органів державної влади та управління УСРР будувалася відповідно до їх функцій та завдань. У зв'язку з утворенням СРСР частина прав і функцій органів влади УСРР перейшла до відання органів влади СРСР, тому Основний закон держави в статтях про центральні органи влади УСРР зазнав значних змін, і як наслідок відбулися зміни і в організаційній структурі окремих органів державної влади та управління. Наприклад, VIII Всеукраїнський з'їзд Рад, що відбувся в січні 1924 року, ухвалив постанову про внесення змін до Конституції УСРР, в зв'язку з чим при Президії ЦВК УСРР була створена Конституційна Комісія.

14. Законотворчий процес вищих органів державної влади УСРР в 1920–1930-х роках складається з послідовно визначених стадій, як-то 1) законодавча ініціатива; 2) обговорення проекту законодавчого акту; 3) прийняття та затвердження проекту законодавчого акту; 4) опублікування (оприлюднення) проекту законодавчого акту. Характерними рисами законотворчої діяльності органів державної влади УСРР було використання досвіду законотворчої діяльності органів державної влади РСФРР, а також суттєвий вплив марксистко-ленінської ідеології та контроль КП(б)У.

Важливу роль у законотворчому процесі відігравав Народний комісаріат юстиції УСРР. З самого початку створення, в його структурі існували відділи законодавчих пропозицій і кодифікації та публікації законів. Саме відділ публікації НКЮ УСРР здійснював великий об'єм робіт з підготовки до публікації та самої публікації законотворчих актів УСРР.

Таким чином, в 1920–1930-х роках органами державної влади та управління, що здійснювали законотворчу діяльність, виступали Всеукраїнський з'їзд рад, ВУЦВК, Президія ВУЦВК, РНК УСРР. Відповідно до Конституції УСРР 1936 року законодавча функція перейшла у виключну компетенцію Верховної Ради УСРР.

Проведення аналізу конституційних засад створення і функціонування законодавчих органів державної влади УСРР в 1920–1930-х роках дозволяє виокремити етапи їх формування, зокрема, перший: 1919–1925 роки (Конституція УСРР 1919 року – Конституція УСРР в редакції 1925 року);

другий: 1925–1929 роки (від Конституції УСРР в редакції 1925 року – до Конституції УСРР 1929 року); третій: 1929–1937 роки (від Конституції УСРР 1929 року – до Конституції УРСР 1937 року); четвертий, пов'язаний з прийняттям Конституції УРСР 1937 року, відповідно до якої законодавча функція перейшла до Верховної Ради УРСР.

Реформування сучасної системи органів державної влади та місцевого самоврядування України, потребує приведення у відповідність нормативно-правових актів радянської України, що продовжили свою дію відповідно до Закону України «Про правонаступництво» від 12 вересня 1991 року, сучасним реаліям та положенням Конституції України.

15. На основі аналізу наукових підходів до розуміння форми управлінської діяльності центральних органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, форма діяльності органів державного управління УСРР в 1920–1930-х роках сприймається як зовнішнє оформлення управлінської діяльності. До діяльності органів державного управління УСРР в 1920–1930-х роках застосовується загальноприйнятий в юридичній науці поділ форм управлінської діяльності на правові та неправові.

Правова форма діяльності органів державного управління знаходить прояв у таких різновидах як прийняття нормативно-правових актів (постанови Всеукраїнського центрального виконавчого комітету, постанови, декрети та положення Ради народних комісарів УСРР, накази та положення народних комісаріатів, рішення (постанови) колегій народних комісаріатів (в першій половині 1920-х років)) та індивідуальних актів.

До організаційних заходів, спрямованих на забезпечення ефективної роботи органів державного управління належить розробка планів роботи Ради народних комісарів УСРР та народних комісаріатів, підготовка, організація та проведення засідань колегій народних комісаріатів, нарад тощо.

Правові та неправові форми управління УСРР в 1920–1930-х роках діставали свій вияв під час втілення односторонньої волі держави в рішеннях КП(б)У, тісно взаємодіяли, взаємодоповнювали один одного та контролювалися рішеннями КП(б)У.

16. Під методами діяльності органів державної влади та управління радянської України в 1920-х роках варто розуміти різноманітні способи, прийоми та засоби, за допомогою яких здійснювався вплив органів державної влади та управління на керовані об'єкти. Серед методів діяльності органів державної влади та управління радянської України в 1920-х роках виокремлюється заохочення, переконання та примус. У досліджуваний період в радянській Україні активно формувалася революційна та соціалістична правосвідомість, що знайшло своє відображення і в нормативно-правових актах. Це в свою чергу визначало основні напрями, форми та методи діяльності органів державної влади та управління УСРР. У період тоталітарно-репресивного режиму 1930-х років методи діяльності

органів державної влади та управління радянської України перепліталися з репресіями.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія:

1. Дудченко О.С. Конституційно-правові засади створення й функціонування органів державної влади та управління радянської України в 1920-х – першій половині 1930-х років: монографія; за заг. ред. д. ю. н., професора Г. В. Лаврик. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2019. 405 с.

Рецензії:

Шевченко А.Є. Конструювання історичного минулого органів державної влади та управління крізь призму сучасних інституційних змін. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2020. № 4 (14). С. 184–185.

Калиновський Б.В. Конституційно-правові засади створення й функціонування органів державної влади та управління України: історико-правове дослідження. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 1 (118). С. 148–149.

Розділи у колективних монографіях:

2. Dudchenko O.S. Constitutional and legal bases of formation of bodies of state administration in the sphere of foreign trade of the USSR in the first half of the 1920s. *Transformation of international economic relations: modern challenges, risks, opportunities and prospects: collective monograph / edited by M. Bezpartochnyi, in 3 Vol. / ISMA University. Riga: «Landmark» SIA, 2017. Vol. 2. 195 p. (Особистий внесок – Р. 44–53).*

3. Дудченко О.С. Законотворча діяльність вищих органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х рр. *Процес модернізації системи державного управління: конституційний, адміністративний та фінансовий аспекти: колективна монографія; за заг. ред. А.С. Нестеренко. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 528 с. (Особистий внесок – С. 131–145).*

Статті в наукових фахових виданнях України:

4. Дудченко О.С. Щодо визначення поняття «орган держави» в юридичній науці. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України: Серія «Право» / Ред. кол.: Д.О. Мельничук (голова) та ін. Київ, 2013. Вип. 182. Ч. 2. С. 17–22.*

5. Дудченко О.С. Правові засади діяльності Народного комісаріату внутрішніх справ УСРР в 1919–1930 рр. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. Випуск 3/2014. С. 28–33.

6. Дудченко О.С. Правовий статус центральних органів державної влади відповідно до Конституції УСРР 1919 р. *Право і суспільство*. 2014. № 6-1. С. 27–32.
7. Дудченко О.С. Правове регулювання формування та діяльності народних комісаріатів УСРР в першій половині 1920-х рр. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 1. С. 26–30.
8. Дудченко О.С. Правовий статус Ради Народних Комісарів відповідно до Конституції УСРР 1929 року. *Право і суспільство*. № 5, частина 3. 2015. С. 18–23.
9. Дудченко О.С. Визначення понять «орган держави», «орган державної влади» та «орган державного управління» в нормативно-правових актах радянської України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки», 2015. Випуск 6. Том 1. С. 11–14.
10. Дудченко О.С. Форми діяльності органів державного управління радянської України в 1920-х рр. *Публічне право*. 2016. № 2 (22). С. 91–98.
11. Дудченко О.С. Теоретична визначеність і змістовне наповнення поняття «механізм держави». *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки», 2016. Випуск 1. Том 1. С. 10–12.
12. Дудченко О.С. Організаційна структура народних комісаріатів УСРР в 1920-х рр.: правові аспекти. *Право і суспільство*. 2016. № 2. С. 3–8.
13. Дудченко О.С. Правові засади створення та функціонування Народного комісаріату охорони здоров'я УСРР на початку 1920-х рр. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 4. URL: http://www.pap.in.ua/4_2016/7.pdf.
14. Дудченко О.С. Організаційно-правові засади функціонування Народного комісаріату юстиції УСРР в 1920-х рр. *Право та державне управління: збірник наукових праць*. 2016. № 4(25). С. 5–10.
15. Дудченко О.С. Нормотворча діяльність народних комісаріатів УСРР у 1920-1930-х рр. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. Випуск 4(13). С. 3–6.
16. Дудченко О.С. Повноваження та організаційна структура Ради Народних Комісарів відповідно до Конституції УСРР 1937 р. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2016. Випуск 41. Том 1. С. 19–22.
17. Дудченко О.С. Конституційно-правові засади створення та діяльності місцевих органів влади УСРР на початку 1920-х рр. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Юриспруденція». 2016. № 23. С. 29–31.
18. Дудченко О.С. Конституційно-правовий статус суб'єктів права законодавчої ініціативи в УСРР в 1920–1930-х рр. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 4. С. 27–30.
19. Дудченко О.С. Організаційно-правові засади формування Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету. *Форум права*. 2017. № 1. С. XX–XX. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_1_XX.pdf

20. Дудченко О.С. Конституційно-правові засади створення та функціонування народних комісаріатів УСРР в другій половині 1920-х рр. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019 р. № 4. С. 20–25. URL: http://www.nvppp.in.ua/vip/2019/4/tom_1/6.pdf

21. Дудченко О.С. Правові засади створення та функціонування Народного комісаріату праці УСРР в 1920-х рр. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 5. URL: http://www.pap.in.ua/5_2019/4.pdf

22. Дудченко О.С. Конституційно-правові засади формування органів державної влади та управління Молдавської Автономної Соціалістичної Радянської Республіки (1924–1940 рр.) у складі Української Соціалістичної Радянської Республіки. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 4. С. 52–56.

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав:

23. Дудченко О.С. Организационно-правовые основы создания и деятельности Народного комиссариата Просвещения УСРР в 1920–1930 гг. *Revistă științifico-practică «Legea și viața»*. 2014. № 11./3. Р. 14–18.

24. Dudchenko O.S. Evolution of legal status of Council of people's Commissars in the Ukrainian SSR in 1920s. *«Evropský politický a právní diskurz»*. Svazek 1. 6. vydání. 2014. S. 437–445.

25. Дудченко О.С. Організаційна структура Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету та характер його діяльності в Україні (1920–1930-ті рр.): правові аспекти. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 6. Частина 2. С. 70–75.

26. Dudchenko Oksana Methods of activity of public authorities and management of the soviet Ukraine in the 1920s. *«Evropský politický a právní diskurz»*. Svazek 4. 1. vydání. 2017. S. 103–106.

27. Дудченко О.С. Види нормативно-правових актів центральних органів державної влади та управління УСРР в першій половині 1920-х рр. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія «Юридичні науки». 2017. № 1(1). С. 12–15.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

28. Дудченко О.С. Еволюція поняття «орган держави» в юридичній науці. *Традиції та інновації розвитку приватного права в Україні: освітній вимір*: Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції 07 червня 2013 р. Полтава: ПУЕТ, 2013. С. 26–31.

29. Дудченко О.С. Правовое регулирование деятельности органов государственного управления УССР в 1920-х гг. *Юридическая наука и практика: исторический опыт и перспективы развития*: Материалы международной научно-практической конференции профессорско-преподавательского состава и аспирантов. 16–18 апреля 2013 года. Белгород: Издательство: БУКЭП, 2013. С. 137–143.

30. Дудченко О.С. Система органів державної влади УСРР за Конституцією 1919 р. *Забезпечення прав людини в міжнародному та національному законодавстві*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (29 листопада 2013 р., м. Київ, Україна) / Упор. к.ю.н. Головка Л.О. Київ: Видавничий центр НУБіП України, 2013. С. 13–14.

31. Дудченко О.С. Правові засади діяльності Ради Народних Комісарів відповідно до Конституції УСРР 1919 року *Materials X mezinárodní vědecko-praktická konference «Nastolení moderní vědy – 2014»*. Díl 5. Právní vědy: Praha. Publishing House «Education and Science» s.r.o. S. 7–9.

32. Дудченко О.С. Еволюція понять «орган держави» та «орган державної влади» в сучасній юридичній науці. *Materials of X International scientific and practical conference, «Scientific horizons»*. 2014. Volume 3. History. Law. Sheffield. Science and education LTD. S. 39–42.

33. Дудченко О.С. Система вищих органів державної влади УСРР відповідно до Конституції 1929 р. *Сучасні тенденції розвитку національного законодавства*: Збірник тез III Міжнародної науково-практичної конференції (15-16 травня 2014 р., м. Київ, Україна) / Упор. К.ю.н. Головка Л.О. Київ: Видавничий центр НУБіП України, 2014. С. 14–16.

34. Дудченко О.С. Правовий статус Ради Народних Комісарів УСРР у 1920-х рр. *Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації Української держави*: тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 3–4 жовтня 2014 року / За заг. ред. Т.О. Коломоєць. Запоріжжя: ЗНУ, 2014. С. 22–25.

35. Дудченко О.С. Теоретичні засади визначення понять «орган держави» та «орган державної влади». *Международная научно-практическая конференция «Правовые реформы в Молдове, Украине и Грузии в контексте евроинтеграционных процессов»*, 7–8 нояб. 2014 г. / орг. ком.: Бужор В. [и др.]. – Кишинев: Б. и., 2014 (Tipogr. „Cetatea de Sus”) – ISBN 978-9975-3009-4-0. Ч. 1. 2014. 220 р. – Antetit.: Ин-т Юрид. и Полит., Акад. Наук Респ. Молдова, Славян. ун-т [и др.]. Texte: lb. rom., engl., rusă, alte lb. străine. Bibliogr. la sfârșitul art. С. 124–126.

36. Дудченко О.С. Еволюція підходів до визначення поняття «форма державного управління». *Materiały X Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji «Wykształcenie i nauka bez granic – 2014»*. Volume 10. Prawo.: Pzhemysł. Nauka i studia. S. 32–34.

37. Дудченко О.С. Щодо визначення поняття «механізм держави» у сучасній вітчизняній юридичній науці. *Правове регулювання суспільства та проблем юридичної техніки*: матеріали наук. практ. інтернет конф. (Івано-Франківськ, 08 грудня – 12 грудня 2014 р.). Івано-Франківськ: Лабораторія академічних досліджень правового регулювання та юридичної техніки, 2014. С. 23–27.

38. Дудченко О.С. Правові засади діяльності народних комісаріатів УСРР на початку 1920-х рр. *Právna veda a prax v treťom tisícročí: Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie* / 27–28. február 2015.

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Košice. Košice 2015. S. 10–12.

39. Дудченко О.С. Правові засади формування органів державного управління охороною культурної спадщини УСРР в 1920-х рр. *Міжнародне та національне законодавство: способи удосконалення*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпропетровськ, 3–4 квітня 2015 р. Дніпропетровськ: Дніпропетровський гуманітарний університет, 2015. С. 10–12.

40. Дудченко О.С. Еволюція принципу поєднання єдиноначальності та колегіальності в діяльності органів державного управління України. *Публічне управління: стратегія реформ 2020*: зб. тез XV Міжнар. наук. конгресу, 23 квітня 2015 р. Х.: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2015. С. 42–44.

41. Дудченко О.С. Конституційне визначення поняття «орган держави» та «орган державної влади». *«Реформування законодавства України та розвиток суспільних відносин в Україні: питання взаємодії»*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 24–25 квітня 2015 р. Ужгород: Ужгородський національний університет, 2015. С. 17–19.

42. Дудченко О.С. Конституційне визначення понять «орган держави», «орган державної влади» та «орган державного управління» у 1920–1930-х рр. *Особливості нормотворчих процесів в умовах адаптації законодавства України до вимог Європейського Союзу*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Херсон, 5–6 червня 2015 р. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. С. 13–15.

43. Дудченко О.С. Правові засади діяльності Народного комісаріату земельних справ УСРР у 1920-х рр. *Традиції та інновації розвитку приватного права в Україні: освітній вимір*: Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції 03 червня 2016 р. Полтава: ПУЕТ, 2016. С. 26–29.

44. Дудченко О.С. Формування органів державного управління у сфері внутрішньої торгівлі УСРР в першій половині 1920-х рр. *International Scientific-Practical Conference Development of legal regulation in East Europe: experience of Poland and Ukraine*: Conference Proceedings, January 27–28, 2017. Sandomierz. S. 14–18.

45. Дудченко О.С. Предмет регулювання обов'язкових постанов місцевих органів державної влади УСРР в 1920–1930-х рр. *Традиції та інновації розвитку приватного права в Україні: освітній вимір*: матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Полтава, 02 червня 2017 р.). Полтава : ПУЕТ, 2017. С. 16–20.

46. Дудченко О.С. Юридична природа та місце обов'язкових постанов серед нормотворчих актів місцевих органів державної влади УСРР в 1920-х рр. *Концепція та методологія історії українського права*: збірник матеріалів науково-практичного круглого столу, присвяченого пам'яті професора Олександра Шевченка, м. Київ, 28 квітня 2017 року / ред. кол. І.С. Гриценко, М.І. Мірошніченко, П.П. Захарченко, І.А. Мацелюх, А.В. Крижевський.

Київ: «ДС День Печати», 2017. С. 79–82.

47. Дудченко О.С. Особливості формування народних комісаріатів УСРР на початку 1920-х рр. *Українське право й законодавство за доби Української революції (1917–1921 рр.)*: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 30 листопада 2017 року / ред. кол. І.С. Гриценко, М.І. Мірошніченко, П. П. Захарченко, І. А. Мацелюх та ін. Київ: «Print Day» Ltd., 2018. С. 138–139.

48. Дудченко О.С. Форми діяльності органів державного управління у сфері освіти УСРР в 1920 – 1930-х рр. *Інновації в науці та освіті: виклики сучасності*: матеріали наукових есе учасників стажування (Республіка Польща, Варшава, 2018). Варшава-Львів, 2018. С. 82–86.

49. Дудченко О.С. Правові засади формування Президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету УСРР в 1920 – 1930 рр. *Актуальні питання юриспруденції: теоретичний та практичний виміри*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Суми, 25–26 квітня 2018 року). У 2-х частинах. Частина 2. Суми, 2018. С. 229–232.

50. Дудченко О.С. Законотворча діяльність органів державної влади і управління УСРР у першій половині 1920 рр. *Актуальні проблеми публічного права*: Збірник тез Всеукраїнської наукової інтернет-конференції присвяченої 120-річчю університету (24-26 квітня 2018 р., м. Київ, Україна) / Упор. Яра О.С., Курило В. І., Ладиченко В. В., Янчук Ю. В. К., 2018. С. 18–21.

51. Дудченко О.С. Повноваження органів державного управління у сфері зовнішньої торгівлі УСРР в першій половині 1920-х рр. *Традиції та інновації розвитку приватного права в Україні: освітній вимір*: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Полтава, 07 червня 2018 р.). ПолтаваПУЕТ, 2018. С. 111–114.

52. Дудченко О.С. Конституційно-правові засади створення Молдавської Автономної Соціалістичної Радянської Республіки (1924–1940 рр.). *Розбудова правової держави в Україні: реалії та перспективи*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 24 травня 2019 р.) / за ред. Г. О. Ульянової; уклад.: О.В. Дикий, Ю.Д. Батан. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2019. С. 6–9.

53. Дудченко О.С. Правові засади створення та діяльності Вищої ради народного господарства УСРР в 1920-х роках. *Традиції та інновації розвитку приватного права в Україні: освітній вимір*: матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Полтава, 07 червня 2019 р.). Полтава: ПУЕТ, 2019. С. 13–16.

54. Дудченко О.С. Правовий статус Ради народних комісарів Української Соціалістичної Радянської Республіки відповідно до Конституції УСРР у редакції 1925 р. Матеріали круглого столу «Державотворчі процеси в Україні та зарубіжних країнах: історичний аспект» (До 1000-річчя з початку правління Ярослава Мудрого) III Харківського Міжнародного юридичного форуму (м. Харків, 24 вересня 2019 р.) в збірнику Матеріали XXI Всеукраїнської наукової конференції «Теорія та практика сучасної

юриспруденції». Асоціація випускників Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Х.: ФОП Бровін О.В., 2019. С. 13–14.

55. Дудченко О.С. Обов'язкові постанови місцевих органів державної влади радянської України в 1920-х рр. та їх зміст. *Актуальні питання розвитку державності та правової системи в сучасній Україні*: тези доповідей міжнародної конференції, м. Запоріжжя, 25–26 жовтня 2019 року / За заг. ред. Т.О. Коломоєць. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. С. 6–8.

56. Дудченко О.С. Правові засади створення та функціонування Народного комісаріату соціального забезпечення УСРР в 1919–1920 рр. *Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії у ХХІ ст.*: тези міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 24–25 січня 2020 року / За заг. ред. Т.О. Коломоєць. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. С. 6–9.

57. Дудченко О.С. Правовий статус Всеукраїнського центрального виконавчого комітету Української Соціалістичної Радянської Республіки відповідно до Конституції УСРР у редакції 1925 р. *Інноваційні підходи до правового регулювання суспільних відносин: науково-практичний дискурс*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 09 квітня 2020 року) / Заклад вищої освіти Київський кооперативний інститут бізнесу і права. Київ, 2020. С. 13–16.

58. Дудченко О.С. Правові засади функціонування Комісії внутрішньої торгівлі при Раді Народних Комісарів УСРР в першій половині 1920-х рр. *Традиції та інновації розвитку приватного права в Україні: освітній вимір*: матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Полтава, 05 червня 2020 р.). Полтава: ПУЕТ, 2020. С. 45–48.

59. Дудченко О.С. Щодо питання правового статусу Всеукраїнського з'їзду рад у першій половині 1920-х рр. *Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук – 2021*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 22–23 квітня 2021 р.) / гол. ред. О. М. Тогочинський; Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів: Академія ДПтС, 2021. С. 272–274.

60. Дудченко О.С. Конституційно-правові засади функціонування Всеукраїнського центрального виконавчого комітету у другій половині 1920-х рр. *Нові завдання та напрями розвитку юридичної науки у ХХІ столітті*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції м. Одеса, 26–27 лютого 2021 року. – Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2021. С. 17–20.

61. Дудченко О.С. Правові засади створення та функціонування Народного комісаріату фінансів УСРР. *Традиції та інновації розвитку приватного права в Україні: освітній вимір*: матеріали Х Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Полтава, 08 червня 2021 р.). Полтава: ПУЕТ, 2021. С. 49–51.

АНОТАЦІЯ

Дудченко О.С. Конституційно-правові засади створення і діяльності органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х роках. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. – Національна академія внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України, Київ, 2021.

У дисертації здійснено комплексне дослідження конституційно-правових засад створення і діяльності органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х роках. На підставі аналізу сучасних методологічних підходів, архівних матеріалів розкрито особливості формування органів державної влади та управління відповідно до Конституції УСРР 1919 року, Конституції УСРР 1919 року в редакції 1925 року та Конституції УСРР 1929 року, зокрема Всеукраїнського з'їзду рад, Всеукраїнського центрального виконавчого комітету, Ради народних комісарів УСРР, а також народних комісаріатів, Уповноважених народних комісаріатів РСФРР в радянській Україні та місцевих органів радянської влади. Охарактеризовано законотворчу діяльність вищих органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х роках, а також її етапи та стадії; досліджено структуру, форми та методи їх функціонування.

Ключові слова: Всеукраїнський з'їзд рад, Всеукраїнський центральний виконавчий комітет, Президія Всеукраїнського центрального виконавчого комітету, Рада народних комісарів УСРР, орган державної влади, механізм держави, законотворчість, народний комісаріат, колегія народного комісаріату, постанова, розпорядження.

АННОТАЦИЯ

Дудченко О.С. Конституционно-правовые основы создания и деятельности органов государственной власти и управления советской Украины в 1920–1930-х годах. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени доктора юридических наук по специальности 12.00.01 – теория и история государства и права; история политических и правовых учений. – Национальная академия внутренних дел Министерства внутренних дел Украины, Киев, 2021.

В диссертации осуществлено комплексное исследование конституционно-правовых основ создания и деятельности органов государственной власти и управления советской Украины в 1920–1930-х годах. На основании анализа современных методологических подходов, архивных материалов раскрыты особенности формирования органов государственной власти и управления в соответствии с Конституцией УССР 1919 г., Конституции УССР 1919 г. в редакции 1925 г. и Конституции УССР

1929 г., в частности Всеукраинского съезда советов, Всеукраинского центрального исполнительного комитета, Совета народных комиссаров УССР, а также народных комиссариатов, Уполномоченных народных комиссариатов РСФСР в советской Украине и местных органов советской власти.

На основе историко-правового подхода выделены основные этапы создания и деятельности органов государственной власти и управления советской Украины, которые охватывают: I этап – формирование и деятельность органов государственной власти и управления УССР в соответствии с Конституцией УССР 1919 г.; II этап – формирование и деятельность органов государственной власти и управления УССР в соответствии с законом о внесении изменений в Конституцию УССР 1919 г. от 1925 г.; III этап – формирование и деятельность органов государственной власти и управления УССР в соответствии с Конституцией УССР 1929 г.; IV этап – формирование и деятельность органов государственной власти и управления УССР в соответствии с Конституцией УССР 1937 г.

Раскрыты особенности создания и функционирования отдельных народных комиссариатов УССР и Уполномоченных народных комиссариатов РСФСР в УССР как центральных органов государственного управления, которые создавались по образцу органов государственной власти РСФСР.

Уделено внимание конституционно-правовым основам создания и деятельности органов государственной власти и управления Автономной Молдавской Социалистической Советской Республики. Отмечено, что Конституция МАССР 1925 г. закрепила систему, полномочия и структуру органов государственной власти и управления Автономной Молдавской Социалистической Советской Республики: Молдавский съезд советов, Молдавский центральный исполнительный комитет, Совет народных комиссаров МАССР и систему местных советов.

Выделены этапы формирования высших органов государственной власти и управления советской Украины, в частности, первый: 1919–1925 гг. (Конституция УССР 1919 г. – Конституция УССР в редакции 1925 г.); второй: 1925–1929 гг. (от Конституции УССР в редакции 1925 г. – до Конституции УССР 1929 г.); третий: 1929–1937 гг. (от Конституции УССР 1929 г. – до Конституции УССР 1937 г.); четвертый, связанный с принятием Конституции УССР 1937 г., в соответствии с которой законодательная функция перешла в Верховную Раду УССР.

Охарактеризована законотворческая деятельность высших органов государственной власти и управления советской Украины в 1920–1930-х годах, а также ее этапы и стадии. Отмечено, что законотворческий процесс высших органов государственной власти УССР условно состоит из последовательно определенных стадий, а именно: 1) законодательная инициатива; 2) обсуждение проекта законодательного акта; 3) принятие и утверждение проекта законодательного акта; 4) опубликование (обнародование) проекта законодательного акта. Характерными чертами

законотворческой деятельности органов государственной власти УССР было использование опыта законотворческой деятельности органов государственной власти РСФСР, а также существенное влияние марксистско-ленинской идеологии и контроль КП(б)У.

Исследованы организационная структура, формы и методы функционирования органов государственной власти и управления советской Украины в 1920–1930-х годах.

Ключевые слова: Всеукраинский съезд советов, Всеукраинский центральный исполнительный комитет, Президиум Всеукраинского центрального исполнительного комитета, Совет народных комиссаров УССР, орган государственной власти, механизм государства, законотворчество, народный комиссариат, коллегия народного комиссариата, постановление, распоряжение.

SUMMARY

Dudchenko O.S. Constitutional and legal bases of creation and activity of bodies of state power and administration of Soviet Ukraine in 1920-1930s. – On the rights of the manuscript.

The thesis for Doctor of Legal Sciences on a Specialty 12.00.01 – Theory and History of State and Law; History of Political and Legal Doctrines. – National Academy of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Kyiv, 2021.

In the dissertation the complex research of constitutional and legal bases of creation and functioning of bodies of the government and management of the Soviet Ukraine in 1920-1930th is carried out. Based on the analysis of modern methodological approaches, archival materials revealed the peculiarities of the formation of public authorities and administration in accordance with the Constitution of the USSR in 1919, the Constitution of the USSR in 1919 as amended in 1925 and the Constitution of the USSR in 1929, including the All-Ukrainian Congress, All-Ukrainian Central Executive Committee. Councils of People's Commissars of the USSR, as well as People's Commissariats, Plenipotentiaries of the People's Commissariats of the RSFSR in Soviet Ukraine and local Soviet authorities. The legislative activity of the highest bodies of state power and administration of Soviet Ukraine in the 1920s and 1930s, as well as its steps and stages are described; the structure, forms and methods of their functioning are investigated.

Key words: All-Ukrainian Congress of Soviets, All-Ukrainian Central Executive Committee, Presidium of the All-Ukrainian Central Executive Committee, Council of People's Commissars of the USSR, state authority, state mechanism, lawmaking, People's Commissariat, People's Commissariat Board, resolution, order.